

A monsieur D. Maiorescu
cordial souvenir

Kr. Nyrop

Jun. 19539

329834

RUMÆNIEN

AF

PROFESSOR, DR. PHIL. KR. NYROP.

Donatiunea Maiorescu

Af alle de romansk talende Lande er Rumænien det yngste i Henseende til Kultur og Aandsliv; det er i Virkeligheden først i det 19. Aarhundrede, og endda kun i dets sidste Halvdel, at man kan tale om en rumænsk Nationallitteratur. Endnu paa Renæssancetiden, da den ypperste Kunst og Videnskab blomstrede i Italien, Frankrig og Spanien, var de nydannede Fyrstendømmer Moldau og Vallakiet fuldstændig uciviliserede Lande, og de faa Spirer til aandeligt Liv, der forsigtigt begyndte at pippe frem i det 17. Aarhundrede, kvaltes ganske i det 18., da Landene mistede deres Selvstændighed og blev tyrkiske Vasalstater: under Fanarioternes barbariske Regimente sænkedes de i en lang tung Søvn, fra hvilken de først vakttes ved det friske Frihedspust, der efter den franske Revolution gik igennem hele Europa. Nu fik ogsaa den af de fremmede Herskere stækkede Nationalbevidsthed Vækst, og med næsten feberagtig Hast søgte man at skabe Kultur og Civilisation efter vesteuropæisk Mønster. Dog Forsøgene vare famlende og umodne, og Nationens bredere Lag viste sig ganske uimodtagelige for dem; de sætte derfor kun daarlig Frugt og blev næsten til mere Skade end Gavn. Først i Aarhundredets sidste Halvdel er den hele Kulturbevægelse kommet ind i et sundere Spor og har skudt livskraftige Skud, der varsler godt for Aandslivets fremtidige Trivsel og Udvikling i Rumænien.

Under saadanne Forhold forstaar man, at Landet ikke har formaaet at yde noget Bidrag til den almindelige europæiske

Kultur; ingen aandelig Bevægelse, ingen stor Opdagelse er udgaaet derfra, hvorfor heller intet af dets Navne kan siges at have vundet virkelig Berømmelse udenfor Landegrænsen.

Den ældste rumænske Tekst »Psaltirea Scheiană« er et Manuskript fra 1482 (eller 1485), der indeholder en Oversættelse

ПѢРА. СВѢТАРЕШЕДУРЕ,
 ФЕРИТЕБХОБАТЬГЕНХ А
 МЪОЦЕЛАСФАТЪЛЪ,
 НЕКЪРАЦНЛОРЬ. ШИ
 ПРКАЛЪ ПЪКЖТЪ
 ШИЛОРЬНЪСТЪ. ШИ
 ЛАШЕДЕРИЛЕТІЕРЪТЛО
 РИЛОРННОУШЪДЕ. ТЕА
 ЛЪЧАДНЪЛОУ, ДНАЦЪ
 АПЪЖКЪПЕКОУ, А

Forste Side af »Psaltirea Scheiana«,
 efter J. Bianu's Udgave.

af Psalmernes Bog og enkelte andre Afsnit af det gamle Testamente. Som man af vedføjede Faksimile ser, er det skrevet med det kyrilliske Alfabet,*) et haandgribeligt Bevis — ved

*) Omskrevet med latinske Bogstaver staar der: Davidu prorocu și împărat. Cântare; ședere întăia. Cântecul I. Ferice bărbatu ce nu mărge la sfatulu necuraților, si pre calé păcătoșiloru nu stă, si la șederile pierdătoriloru nă séde. Ce în lătia [Fejl for légia] Domnului invată [se doua si noaptia]. — David, Profet og Konge. Psalme. Forste Del. Forste Psalme. Salig den Mand, som ikke vandrer efter de Ugudeliges Raad eller staar paa Syndernes Vej eller sidder i Spotternes Sæde. Men som Nat og Dag grunder over Herrens Lov.

Siden af mange andre — for, hvor stærkt slavisk Indflydelse har gjort sig gældende i Rumæniens tidligste Udvikling; det kyrilliske Alfabet benyttes iøvrigt helt ind i Begyndelsen af dette Aarhundrede og har kun langsomt vejet Pladsen for det latinske. Et andet gammelt Haandskrift, ligeledes fra Slutningen af det 15. Aarhundrede er fundet i Klosteret Voronețu i Bukovina, hvorefter det har faaet Navnet »Codicele voronețianu«; det indeholder blandt andet en Oversættelse af Apostlenes Gærninger. Begge disse Manuskripter er først blevne udgivne i vort Aarhundrede.

Af trykte rumænske Bøger findes der ingen før i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede, og de stamme endda fra Transsylvanien; i Moldau og Vallakiet indføres Bogtrykkerkunsten først i det 17. Aarhundrede. Den ældste Bog er en Katekismus, trykt 1559 i Brașov (Kronstadt) af den i mange Henseender fortjenstfulde *Hans Benkner*; men ikke et eneste Eksempplar af den er bleven opbevaret til vor Tid. Ved Siden af Benkner har Diakonen *Coresi* udfoldet en omfattende litterær Virksomhed; han lod trykke »Tetravangelulu« (1561), »Praxilu seu faptele apostoliloru«, »Psaltirea« o. s. v. Denne teologiske Litteratur forøges ret betydeligt i den følgende Tid, da de kalvinistiske Lærdomme begynde at faa Indpas og finde Forsvarere i Moldau; særlig maa fremhæves »Catechismulu calvinescu« og Metropolitens Vaarlaams Svar herpaa.

Foruden Katekismer, Bibeloversættelser, Bønebøger og moralske Betragtninger frembyder den ældre rumænske Litteratur enkelte historiske Krøniker, der som originale Arbejder gøre Krav paa en lidt nøjere Betragtning. Den betydeligste af dem er *Grigorie Urechi's* »Domnii țerei Moldovei și viața loru« (Moldaus Fyrster og deres Liv). Den skildrer Moldaus Udvikling fra de ældste Tider til 1594, men har ikke stor Betydning udover den rent historiske; der er ingen Farve over Stilen, ingen Karakter i Fremstillingen; alt berettes tørt, uinteresset og nøgternt, uden Forstaaelse af Begivenhedernes Sammenhæng. Hist og her indlader Urechi sig vel paa mere almindelige Betragtninger, men han bliver da næsten altid taaget og uklar; som oftest indskrænker han sig til helt lakoniske Bemærkninger, gerne af teologisk Art, over de sted-

fundne Begivenheder. Da Alexander den godes Søner strides om Magten, og Eliad for femte Gang besejres af sin Broder, tilføjer han: »Heraf ser man, som der staar i Skriften, at Menneskene intet formaar, naar Gud ikke er med dem«. Og da Stefan den store vinder over Ungarn, moraliserer han: »Man bør aldrig føre en uretfærdig Krig, ti Gud er imod de hoffærdige«. Urechi kan saaledes egentlig ikke kaldes Historie-skriver, han er nærmest en Slags Annalist, idet han blot opramser Fakta i kronologisk Rækkefølge. Det eneste, som har hans Interesse, er i Virkeligheden Kongerne; Folk og Land eksisterer ikke for ham. Yderst betegnende i saa Henseende er Beretningen om et Jordskælv, der fandt Sted 1472: »Samme Aar, siger han, indtraf der et voldsomt Jordskælv i det hele Land, netop i det Øjeblik Fyrsten sad ved Middagsbordet!« Naturligvis fortæller han ogsaa om Rumænernes evindelige Krige mod Tyrker og Tatarer, Polakker og Ungarer og om de vilde og voldsomme Slag, der vindes »ved Hjælp og Bistand af Gud, den hellige Jomfru og den store Martyr Prokop«. Gennem hans faamælte Beretning om røverske Indfald, Byers Ødelæggelse og Landes Hærgning, om Forbund, der slutes for straks at brydes, om Bojarernes Troløshed og Kongernes Grusomhed o. s. v., faar man et grelt Indtryk af et lille kulturløst Lands Trængsler, af Vold og Barbari. Om Heltekongen Stefan den store hedder det: »Han var middel-høj af Vækst, let at gøre vred og rask til at udgyde uskyldigt Blod; det hændte ham da ogsaa undertiden ved Gilder ube-sindigt at dræbe Mennesker.«

Blandt de følgende Historieskrivere maa særligt to fremhæves, Miron Costin og Dumitru Cantemir. *Miron Costin* (1633—1692) var en fremragende Statsmand, der tog personlig Del i mange vigtige Begivenheder; da han gentagne Gange var i stærk Opposition til Fyrst Constantin Cantemir blev han, med dennes stiltiende Samtykke, myrdet paa en særlig raa Maade 1692, under sin Hustrus Begravelse. Hans Hovedværk er »Letopisetul țerei Moldovei dela 1594 până la 1662« (Moldaus Kronike fra 1594—1662), der for den sidste Dels Vedkommende er udarbejdet paa Grundlag af hans egne Optegnelser efter Selvsyn. Hans Stil er helt anderledes livlig end

Urechi's, han fortæller godt og klart og isprænger stadigt sin Fremstilling med Betragtninger, der præges af hans stærke Religiositet og varme Patriotisme, men nogen historisk Skribent af Rang er han dog ikke. Det samme kan ogsaa siges om *Dumitru Cantemir* (1673—1723), en Søn af Constantin Cantemir og selv en kort Tid Herre i Moldau. Han var en særdeles lærd og kundskabsrig Mand og har foruden nogle filosofiske Afhandlinger forfattet forskellige historiske Skrifter, af hvilke hans Beskrivelse af Moldau utvivlsomt er den vigtigste. Den er affattet paa Latin under Titelen »*Descriptio Moldaviæ*« og indeholder en Fylde af interessante Iagttagelser og Oplysninger, som ikke findes hos nogen anden Forfatter, hvorfor særligt dens etnografiske Betydning ikke maa undervurderes. Af Cantemirs øvrige Arbejder skal nævnes »*Istoria ieroglifică*« (Hieroglyphhistorien), der er en delvis satirisk Skildring af Tidens politiske og sociale Liv; de fleste af de optrædende ere Kopier efter hans samtidige, og deres virkelige Navne meddeles i et Tillæg. Bogen er imidlertid næsten ulæselig paa Grund af dens slette Komposition, dens ubehjælpsomme Bredde og yderst knudrede Sprog. Endvidere maa ansøres den populær filosofiske Afhandling »*Divanul lumii cu înțeleptul său gălceava sufletului cu trupul*« (Verdens Tvist med den vise eller Striden mellem Aand og Legeme), der er trykt omtrent 1698 og vistnok maa betragtes som den sidste Udløber af Middelalderens dialogiserede »*Disputationes corporis et animæ*«. Der er endnu et Værk at omtale, af den ældre Litteratur, nemlig »*Carte de învețătura cătră fiul seu Teodosie*« (Belæring for min Søn T.), der er et Slags Kongespejl og i et flydende og behageligt Sprog omhandler Fyrsternes Pligter. Arbejdet tillægges i Almindelighed Fyrst *Neagoe Basarab*, der regerede 1512—1521, men Manuskriptet er fra 1654 og stærke Indicier taler for, at selve Værket ikke er meget ældre, ja meget tyder endog paa, at det ikke er originalt rumænsk, men kun en Oversættelse. Der findes et tilsvarende moraliserende Kongespejl, der betitles »*Ceasornicul Domnilor*« (Fyrsternes Ur); det er forfattet af *Nicolae Costin* (1660—1712), en Søn af den ovenfor omtalte *Miron Costin*, men det er endnu uudgivet.

Vi har nu nævnt de vigtigste Værker i den ældre rumænske Litteratur, og de godtgør paa det evidenteste, at Landet endnu var saa godt som kulturløst. Men er Litteraturen ringe i Omfang og endnu ringere i Værdi for det 16. og 17. Aarhundredes Vedkommende, svinder den ind til omtrent intet i det 18. Aarhundrede; de faa Spirer, der muligvis havde været udviklingsdygtige, sygner aldeles bort paa Grund af de politiske og sociale Forholds ugunstige Udvikling.

Under Tyrkiets Krig med Rusland i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede havde Fyrstendømmerne sluttet sig til det sidste Land, men da Peter den store havde Krigslykken imod sig og paa ydmygende Betingelser maatte slutte Freden i Hussi 1711, gik det ud over hans Forbundsfæller. Fyrsten i Moldau, den begavede Historieskriver Dumitru Cantemir blev nødt til at flygte til Rusland (1711), og den gamle Constantin Brancovan førtes som Fange til Konstantinopel, hvor han halshuggedes sammen med sine tre Sønner for Sultan Akmed III's Øjne. Tyrkerne gjorde sig nu fuldstændig til Herrer over Fyrstendømmerne, der lige indtil 1821 blev styrede som tyrkiske Vasalstater af de saakaldte *Fanarioter*. Disse vare af græsk Herkomst og nedstammede fra de fornemme Slægter, der blev skaanede ved Konstantinopels Erobring 1453. De havde lidt efter lidt hævet sig til at blive et ved Formue og Fødsel begunstiget Aristokrati, og ved deres diplomatiske Behændighed havde de tillige forstaaet at gøre sig uundværlige for Sultanerne; men de var i høj Grad samvittighedsløse og grusomme, og de hundrede Aar, de førte Scepteret i Fyrstendømmerne, er opfyldt af de raaeste Voldsomheder og de forfærdeligste Udsugelser. Omtrent hvert tredje Aar blev der indsat to nye Fyrster, og deres Hovedbestræbelser gik ud paa ved alle Midler at skaffe sig de Penge tilbage, som deres Ud-nævnelse havde kostet dem. De medførte tillige en Skare forløbne Landsmænd, der blev indsat i Landets højeste Embeder, og græsk-tyrkiske Sæder og Skikke indførtes overalt.

Det var en mørk Tid for den rumænske Nation, dens Selvbevidsthed blev traadt under Fod paa alle Omraader, Folket blev udplyndret af dets egen og den fremmede Adel og drevet til Arbejde med Piskeslag; Nationalforsamlingerne

blev ophævede, og Skolerne lukkede; det rumænske Sprog blev ganske tilsidesat, og det hellenske var eneherskende ved Hoffet, i Kirken og ved Domstolene. Landet nedværdigedes ikke alene indadtil men ogsaa udadtil. I 1775 blev Bukovina afstaaet til Østerrig, og ved Freden i Bukarest 1812 gik Bessarabien over i Ruslands Besiddelse.

Under saadanne Forhold kunde intet Aandsliv udvikle sig, og den indslumrede Nationalbevidsthed vaagnede først af sin lange Dvale, da Luftningerne fra den franske Revolution ogsaa naaede de fjærne Lande i Østeuropa. Det var de siebenbûrgerne Rumænere, der først vakttes og ved deres energiske Bestræbelser gav det direkte Stød til en ny Æra.

I den østrigske Provins Transsylvanien eller Siebenbûrgen var det rumænske Sprog ikke blevet undertrykt og kuet som i Fyrstendømmerne; det var Gejstlighedens Sprog, og det lærtes i Skolerne; gennem den stadige Forbindelse med den romersk-katolske Kirke og de mange unge Præsters Studieophold i Rom var der tillige vedligeholdt en uklar Bevidsthed om Sprogets romanske Karakter og Oprindelse, og denne Bevidsthed, der efterhaanden antog stærkere og mere udprægede Former, fandt mod det 18. Aarhundredes Slutning begejstrede Talsmænd i Samuil Micu, Petru Maior og George Şincai. *Maniu Samuil Micu* (1745—1806), af Tyskerne oversat til Klein (Clainu), udfoldede en meget betydelig litterær Virksomhed for at bringe det rumænske Sprog til Ære og Værdighed og skabe en rumænsk Nationalitetsbevidsthed. Foruden en Bibeloversættelse har han udgivet adskillige teologiske Afhandlinger og Skolebøger; endvidere har han skrevet Rumæniens politiske Historie, den rumænske Kirkes Historie og udgivet den første rumænske Grammatik »*Elementa linguæ Daco-Romanæ*« (Wien 1780), hvor det kyrilliske Alfabet ikke benyttes. Hans Værk fortsattes af *Petru Maior* (1755—1821), »*Rumæniens Moses*«; denne Mands Virksomhed fik en afgørende, om næppe gavnlig Betydning for den Retning, som den vaagnende Nationalitetsbevidsthed tog. Hans Hovedværker er »*Istoria pentru începutul Românilor*« (Om Rumænernes Oprindelse; Buda 1812) og »*Dictionar român-latin-unguresc-nemţesc*« (Rumænsk, latinsk, ungarsk, tysk Ordbog; Buda 1825); de modtoges begge med

stormende Begejstring af Rumænerne og med stærk indigneret og bitter Kritik af Ungarerne, Tyskerne og Slaverne. Maior's Hovedbestræbelse gik nemlig ud paa at godtgøre, at Rumænerne hverken vare Slaver eller Ungarer, Tyskere eller Grækere, men tilhørte »Romania«, at de vare Trajans Efterkommere, et Broderfolk til Italienerne, Spanierne og Franskmandene, og at deres Sprog ligesom disse Nationers var romansk. At rumænsk er et romansk Sprog, derom hersker der nu ingen Tvivl; men det er ligesaa utvivlsomt, at det i en meget betydelig Grad har optaget fremmede Elementer i sig. Dette kunde eller vilde man ikke se dengang; alt skulde være Latin. Derfor banlystes absolut det kyrilliske Alfabet, og Ortografien omformedes paa den mærkeligste Maade efter Latinen, ligesom ogsaa de urimeligste Etymologier blev opfundne, idet man ihærdigt tillæmpede Videnskaben efter patriotiske Øjemed: det gode slaviske Ord *ceas* (Time) afledes saaledes af latinsk *cæsura* (Cæsur, Overskæring), »fordi Dagen deles i 24 Overskæringer«, *boier* (en Bojar, Adelsmand) identificeres med italiensk *voglia* (Vilje), »fordi en Adelsmand altid kan udføre sin Vilje« o. s. v. Maior's Ven *George Şincai* (1754—1816), arbejdede i samme patriotisk videnskabelige Retning; hans Bestræbelser har tillige en udpræget pan-rumænsk Karakter. I 30 Aar var han optaget af at skrive alle de rumænsk talende Landes Historie, men da han i 1812 forelagde den østrigske Censur sit Værk, lød Dommen: Bogen fortjener at brændes og Forfatteren at hænges. »Istoria națională a tuturor Românilor« saa da ogsaa først Lyset længe efter Forfatterens Død; den blev udgivet 1853 i Jassy, men har nu kun Interesse som Udtryk for den Begejstring hvormed Forfatteren omfattede den pan-rumænske Tanke.

Den Mand, der praktisk begyndte at gennemføre de Reformer, som »den rumænske Renæssance Trestjerne« havde indledet, var *George Lazar* (1779—1823); ved formaende Beskytteres Hjælp lykkedes det ham at faa oprettet en Art polyteknisk Skole i Klostret St. Sava i Bukarest, hvor al Undervisning foregik paa rumænsk, medens det græske Sprog var fuldstændigt udelukket. Dette Eksempel var frugtbringende. Der var Grøde i Luften, Nationaltanken laa og spirede overalt,

og der kom hurtig og stærk Vækst i den, da Bojaren Tudor Vladimirescu rejste Frihedsfanen i 1821, og de sidste Fanarioter forjagedes. Der oprettedes Skoler rundt omkring, hvor Studiet af Fædrelandets Sprog og Litteratur indtog den fornemste Plads. Der grundlagdes populære Tidsskrifter, der skulde sprede Kundskab og Interesse i Folkets bredere Lag. Asachi stiftede 1829 »Albina românească« (den rumænske Bi), Eliade »Curierul românesc«, og Boliac grundlagde »Curiosul«, der dog snart blev forbudt paa Grund af dets politiske Meninger. Der gjordes ogsaa Forsøg paa at skabe en national Scene; med Understøttelse af Sturza oprettedes 1836 et Teater i Jassy, hvor den første Forestilling blev givet den 23. Februar 1837.

Den nationale Følelse var vakt; nu skulde der skabes en ny national Kultur. Landets unge Sønner blev sendte til Udlandet, især Frankrig, for at studere, og de vendte hjem opfyldte af en glødende Begejstring for vesteuropæisk Aandsliv og med en naiv Tro paa, at de med et Slag kunde omforandre alt i deres Fædreland. De oversaa', at der end ikke fandtes Spirer til noget Aandsliv, der kunde paavirkes af Impulser udefra, og de forstod ikke, at Civilisation ikke saaledes kan stampe frem af gold og udyrket Jord. Man bliver derfor Vidne til en lang Række forhastede og mislykkede Forsøg paa at skabe en national Litteratur og Videnskab. Man begynder med at oversætte og efterligne de vesteuropæiske Digtere, særlig Goethe og Byron, Lamartine og Victor Hugo, men denne Litteratur har intet Bud til det rumænske Folk: Werther's »Weltschmerz« er lige saa uforstaaelig som Lamartine's elegiske Drømmerier for en Nation af uvidende Bønder og Borgere, der knapt endnu er helt vaagnet efter Aarhundreders Underkuelse og Barbari.

Samtidigt med at man ved disse Oversættelser forsøger paa at skabe et fint Litteratursprog, forplumrer man det ved Optagelsen af en Mængde særligt franske Laaneord, som Folket ikke forstaar, og man forkvakler det ved at antage en umulig Ortografi. Man havde afskaffet det kyrilliske Alfabet, og hermed var det Slør faldet, der hidtil havde dækket over Sprogets romanske Karakter. Nu skulde alle se, at Rumænerne vare Trajans Efterkommere, at deres Sprog var en Udløber af

Latin og kunde sidestilles med fransk og italiensk, og det blev derfor betragtet næsten som en national Pligt at give de rumænske Ord et saa latinsk Udseende som muligt, ja man nøjedes end ikke med at iklæde Sproget en saadan meningsløs etymologisk Ortografi, man indførte ogsaa ganske vilkaarligt

TITU MAIORESCU.

en Mængde latinske Ord, som udstyredes med rumænske Endelser. Dette sproglige Humbug, der paa mange Maader har været til ubodelig Skade, knæsattes endogsaa tilsidst af selve det rumænske Akademi i en stor Ordbog, der blev udgivet af Massimu og Laurianu (1871—76).

Hermed synes Toppunktet naaet, og da man ogsaa paa andre Omraader var kommet ud i et lignende Uføre, begyndte Kritikken, der hidtil kun i Ny og Næ og yderst spagfærdig var fremkommet med Smaaaindvendinger, at blive mere høj-røstet, indtil den fandt en ligesaa dygtig som uforfærdet Ord-fører i *Titu Maiorescu*, der i en Række skarpe Artikler blottede alt det usunde og falske i den nylavede rumænske Kultur. Han skriver saaledes: »Førend der her fandtes et udviklet og modent politisk Parti, der behøvede sit eget Organ, og førend her var et dannet Publikum med Trang til Læsning, har vi grundlagt politiske Dagblade og litterære Revuer, og vi har forvansket og nedværdiget Journalistikken. Førend vi havde Skolelærere, har vi lavet Skoler paa Landet, og førend vi havde Videnskabsmænd, har vi aabnet Gymnasier og Univer-siteter og saaledes forvansket Undervisningen. Førend vi alle havde en i Skolerne grundlagt almindelig Dannelse, har vi lavet rumænske Athenæummer og litterære Samfund, og førend vi havde blot en Skygge af original videnskabelig Virksomhed, har vi grundlagt et rumænsk Akademi med Sektioner for Filologi, Historie, Arkæologi og Naturvidenskabernes, og vi har dermed forvansket Akademiets Idé. Førend vi havde de nød-vendige Kunstnere, oprettede vi et Musikkonservatorium, før-end vi havde en eneste talentfuld Maler, grundlagde vi et Kunstakademi, og saaledes har vi ogsaa misbrugt og forvansket alle disse Kulturformer.«

Maiorescu's Optræden indleder en ny Æra i rumænsk Aandsliv. Ved sin dræbende Kritik bryder han Staven over al den tidligere Tids nationale Humbug, og samtidigt sætter han sig i Spidsen for de Kræfter, der alvorligt ønskede, at Sagerne skulde bringes i en ny og bedre Gænge. I 1867 stif-tede han sammen med Alexandri og andre den litterære For-ening *Junimea*, der blev Samlingsstedet for alle Tidens unge fremadstræbende Aander, og denne Forening fik sit eget Organ »Convorbiri litterare«, hvor man dristig tog Kampen op mod den fordærlige Chauvinisme, der havde frembragt saa meget hult og falskt. Under sejt Modstand af alle Bagstrævere, ryddede man med skaanselsløs Kritik op i gamle Fordomme, og Maiorescu var stadig med sine kloge og skarpe »Critice« i

Spidsen for Oprydningsarbejdet. Det var først og fremmest Latineriet, han søgte at komme tillivs, og den kolossale nationale Selvoervurdering; hans vægtige Ord faldt som Kølleslag over Modstanderne, og hans Sprog var tidt bidende hvast; et Sted skriver han: »Vi maa ikke gøre Patriotisme identisk med Dumhed; et daarligt Arbejde fortjener ikke Ros, blot fordi det er skrevet paa rumænsk.«

Maiorescu's Bestræbelser bar Sandheden i sig, og de har da ogsaa baaret god Frugt. For de nulevende yngre Forfattere har han været den sikre Fører og Lærer, hvis Raad og Anvisninger har været dem alle til uvurderlig Nytte. Han har brudt Staven over det udenlandske Abekatteri og angivet den eneste Vej, der var at slaa ind paa, nemlig Opybyggelsen af en rumænsk Kultur paa national Grundvold, og i disse Bestræbelser mødes han med den højtstaaende Forfatterinde *Carmen Sylva*, bag hvilket Pseudonym som bekendt den tysk-fødte Dronning Elisabeth skjuler sig. Hendes omfattende Forfattervirksomhed tilhører væsentligt den tyske Litteratur, men hun har paa mange Maader gjort sig fortjent ved at udvikle og rettede den rumænske Nationalfølelse; hun har ophjulpet Industrien og den hjemlige Husflid og støttet Litteraturen og Kunsten. Desuden har hun gennem talrige Oversættelser gjort den rumænske Litteraturs Hovedværker bekendte i Udlandet. Det fortjener ogsaa at fremhæves, at i hendes originale, paa tysk skrevne Arbejder er Motivet hyppigt hentet fra rumænsk Folkeliv eller Folkepoesi. —

Naar vi efter denne korte Udsigt over den rumænske Kulturs almindelige Udvikling i vort Aarhundrede vil dvæle ved de Personligheder, som har frembragt noget af blivende Værdi, mødes vi til i Tavshed at forbigaa de fleste af de Digtere og Videnskabsmænd, som figurerer i de almindelige rumænske Litteraturhistorier, og som man tidligere i patriotisk Begejstring ikke undsaa' sig ved at kalde Titaner, men som den nyere Kritik reducerer til tarvelige Middelmådigheder. Tilbage bliver da i det højeste en Snes Navne.

En af dem, der ivrigst sluttede sig til Lazar og hjalp ham ved Grundlæggelsen af hans Skole, var *Jon S. Jancu Văcărescu*

(1786—1863); denne fintdannede Mand omfattede alle Tidens Frihedsbestræbelser med stor Varme, han stillede sig med Begejstring paa Tudor Vladimirescu's Side og protesterede senere energisk mod Russernes Overgreb. Tillige har han i

CARMEN SYLVA.

veltalende Vers talte sit undertrykte Lands Sag. Interessant er det at se, at denne Mand, hvis Dannelse væsentligst var græsk, og hvis litterære Sympatier nærmest vare franske — han syslede meget med at oversætte Racine — ogsaa har Øjet aabent for, hvilken Skønhed, der kan rummes i Rumænernes

Folketro og benytter *Jelele* (en Slags Elvefolk) som poetisk Motiv. Nogen betydelig Digterbegavelse sad han dog ikke inde med; den første virkelige Digter, den rumænske Litteratur har at fremvise, er *Constantin Negruzzi* (1809—1868). Han lærte som Barn græsk før rumænsk, og da hans Forældre ved Revolutionens Udbrud 1821 flygtede til Bukovina, gjorde han der Bekendtskab med den russiske Digter Puschkin, der paavirkede ham stærkt og vakte hans litterære Interesse; desuden lærte han ham russisk, samtidigt med at en fransk Emigrant lærte ham fransk. Det er under disse Forhold meget naturligt, at Negruzzi debuterer med Oversættelser fra russisk og fransk (V. Hugo). Men snart giver han sig ogsaa i Lag med originale Arbejder baade i Vers og Prosa. Et af hans Hovedværker er »*Aprorul Purice*« (Junker Purice), et episk Digt, hvis Stof er hentet fra Moldaus Historie; det besynger Rumænernes Kampe med Ungarerne under Stefan cel mare og bæres af en varm Begejstning for Landets Fortidsminder. Enkelte Dele af Digtet hæver sig overordentlig højt i Henseende til plastisk Anskuelighed og kraftigt malende Sprog. Særlig er Skildringen af Sammenstødet mellem den unge Anfører Hroiot og Fyrst Stefan blevet berømt:

Precum cind o stîncă mare dintr'un munte s'o surpat,
Zdrobeste, doboară, sfarmă, ori-ce 'ndrnu-i a aflat, osv.)*

Blandt hans Prosaarbejder, der er samlede under Titelen »*Păcatele tinerețelor*« (Ungdomssynder), maa særlig et Par af hans Noveller fremhæves, »*Alexandru Lăpușneanu*«, hvor han i et malende Sprog skildrer alle de Rædselsgærninger, som den fanariotiske Tyran, efter hvem Fortællingen har Navn, gjorde sig skyldig i, og »*Zoe*«, der paa Grundlag af en virkelig stedfundet Begivenhed i 1827 beretter om en ung Pige, der forføres og skyder sig, da hun forlades af sin Elsker Jancu. Men nogle Maaneder senere dør ogsaa Jancu af Hjernebetændelse; han troede bestandig at høre Skud og at se en blødende Kvinde, der vilde omfavne ham. I begge disse

*) Ligesom en vældig Klippeblok, der styrter ned fra et Bjærg, knuser, omstyrter og tilintetgør alt, hvad den møder paa sin Vej osv.

Noveller viser Negruzzi sig stærkt paavirket af Mérimée, hvis ejendommelige korte og faste Fortællemaade han søger at efterligne.

Negruzzi's Jævnbyrdige er *Dumitru Bolintineanu* (1819—1872); han debuterer 1842 med Digtet »O fată tinăra pe patul morții« (En ung Pige paa Dødslejet), nærmest en Efterligning af André Chénier's »La jeune captive«, og dette Digt vakte en saadan Opsigt, at man straks knyttede de aller største Forhaabninger til ham og — sendte ham til Paris for hans videre Uddannelses Skyld. Han opholdt sig nu flere Aar i Frankrig og foretog derefter forskellige lange Rejser, der førte ham lige til Orienten; 1859 blev han af Fyrst Cuza udnævnt til Minister, men styrtedes 1866 og tilbragte de sidste Aar af sit Liv i Fattigdom og Nød. Hans Produktion er temmelig omfattende, men af højst forskellig Værdi; han har forsøgt

CONSTANTIN NEGRUZZI.

sig som Epiker i den mislykkede »Traianida«, hvor han besynger Daciens Kolonisation, han har skrevet Romaner efter fransk Mønster og behandlet forskellige Afsnit af Fyrstendømmernes Historie i dramatiske Scener. Ingen af disse Arbejder har dog videre Betydning; højest naar han som Lyriker i »Florile Bosforului«, »Bazmele Macedonele« og »Reveriile«. Bolintineanu stod i Venskabsforhold til *Vasile Alexandri* (1821—1890), der vel er den berømteste af alle Rumæniens Digtere.

Han debuterer 1839 med Digtet »Buchetiera din Florenta«, men vendte sig efter flere lignende Forsøg hurtigt til Dramaet, da han sammen med Negruzzi og Cogălniceanu blev gjort til Direktør for Teatret i Jassy. En national dramatisk Litteratur eksisterede ikke — han vilde da prøve paa at afhjælpe denne Mangel og begyndte at skrive Vaudeviller, Farcer og Komedier; nogen videre Værdi har disse hans ældre dramatiske Arbejder

VASILE ALEXANDRI.

dog ikke. I det bevægede Aar 48 tog han livlig Del i de politiske Stridigheder stadig paa Fremskridtpartiets Side og han opflammede til Kamp for Frihed i det energiske Digt:

Voï ce stați în adormire,
Voï ce stați în nemiscare.*)

Til sidst maatte han endog for nogen Tid forlade Landet, men han vedblev stadigt at kæmpe for Rumæniens Frigørelse, ligesom han var en varm Talsmand for Fyrstendømmernes Forening; til Mødet i Jassy 1856 havde han skrevet »Hora unirii« (Unionshymne), som han selv

foredrog under umaadelig Begejstring. De følgende Aar vier han udelukkende til politisk Arbejde, men efter Cuza's Fald vender han atter tilbage til Litteraturen.

Højest i Alexandri's Digtning staar utvivlsomt hans »Pasteluri«, hvor han i formfuldendte Vers besynger Naturen og dens evigt vekslende Skønhed; der er fin Farve, Følelse og Stemning over hans Landskaber, og hans Skildringer af For-

*) I, der slumre, I, der leve i dorsk Ro.

aaret er baaret af en svulmende Livsglæde. Hør, hvorledes han skildrer Foraaret:

Ah! eată primăvara cu sinu'i de verdeața!
 In lume'i veselie, amor, sperare, viața,
 Și cerul și pământul preschimba sărutări
 Prin rađe aurite și vesele cântări!*)

Endelig har Alexandri indlagt sig stor Fortjeneste ved at indsamle og udgive sit Lands Folkeviser. Da hans »Doine și Lăcrimioare« saa Lyset 1853, var denne Samling for selve Rumænerne som en hel Aabenbaring, og da den ved Oversættelser var blevet kendt i Vesteuropa, vakte den overalt den samme forbavsede Beundring. I disse Viser mærkede man som et levende Pust fra det Folk, der i Aarhundreder havde levet og lidt, kæmpet og stridt paa Sletterne ved Donau og i Karpathernes vilde Bjerge; her var — i Modsætning til Skønlitteraturens tit saa tarvelige Flitter — alt ægte og paalideligt, her var Originalitet og Selvstændighed, primitivt stærke Følelser og en svulmende Fylde af Skønhed og Kraft, af Skælmeri og Alvor. Rumæniens Folkeviser ere endnu at betragte som Landets fornemste Aandsfrembringelse, og de blive saa meget interessantere derved, at en stor Del af dem utvivlsomt er forholdsvis gamle og saaledes bringe Bud fra Tider, der ellers, litterært set, kun er yderst sparsomt repræsenterede.

Alexandri's Visesamling, der udkom i en betydelig forøget Udgave 1866, har i Forbindelse med Maiorescu's »Critice« mægtigt bidraget til at bringe Aandslivet ind paa helt nye Baner. Man vender sig bort fra Efterligneriet, man søger at skabe selvstændigt paa nationalt Grundlag, og der opstaar en hel Litteratur, der væsentlig er inspireret af de hjemlige Forhold og bygget over folkelige Motiver. Særlig er her Novellen godt repræsenteret; foruden *N. Gane's* »Novelle« (1880), maa fremhæves *Jacob Negruzzi's* »Copii de pe natura«, en Art Hverdagsskizzer, hvor han med megen Humor og et skarpt Blik har taget sin Samtid med alle dens Skrøbelig-

*) Nu kommer Foraaret med Barmen fuld af Grønt, og i dets Følge gaar Glæde og Kærlighed, Haab og Liv; Himmel og Jord udveksler Kys i Solens gyldne Straaler og Fuglenes glade Sange.

heder og Latterligheder paa Kornet. Det er især Smaaborgerne, han skildrer; *Joan Slavici* har derimod vendt sig til Bønderne, som han med megen realistisk Kunst afmaler i sine »Novele din popor«, af hvilke »Moara cu noroc« (Lykkelønnen) maa betegnes som et lille Mesterværk. Jævnbyrdig med Slavici som Fortæller er *Jon Creanga* (1837—1889), der søger sine Æmner i folkelige Æventyr, Viser og Anekdoter, som han genfortæller med kosteligt Humor.

Langt op over alle den nyeste Tids Digtere rager dog *Mihail Eminescu* (1849—1889). Han løb tidlig af Skole for at farte rundt i Provinserne med en Flok Skuespillere, blev derefter af Familien sendt til Wien for at studere Filosofi og udnævntes ved sin Hjemkomst til Bibliotekar i Jassy. Længe forblev han dog ikke i denne Stilling — ved formaaende Venners Hjælp blev han sat i Stand til atter at rejse udenlands for at fortsætte sine Studier, men hans urolige Sind drev ham hurtigt tilbage, og, da hans Plads som Bibliotekar i Mellemtiden var bleven besat af en anden, kastede han sig over Journalistikken, og præsterede som Redaktør af »Timpul« et meget betydeligt og dygtigt Arbejde, men Overanstrengelse og et umaadeholdent Liv gjorde ham syg baade paa Sjæl og Legeme, og efter seks Aars tunge Lidelser døde han paa en Sindssygeanstalt i Bukarest. Eminescu's litterære Efterladenskaber bestaar af en større Samling politiske Artikler, et Par Noveller og et Bind Digte. Det er disse hans »Poesii«, der har givet ham Ry som det moderne Rumæniens største Digter; de har gjort ham til alle unge rumænske Forfatteres Afgud og uforlignelige Forbillede, de har i Carmen Sylvas Rige skænket ham Æresnavnet »rege al poeziei«. Dette er let forståeligt, ti det er utvivlsomt, at Eminescu rager meget højt op, han er Digter af Guds Naade; alt hvad hans Øje ser og hans Sjæl føler, forstaar han at omsætte i den lodigste Poesi. I Modsætning til Alexandri, der i mange Henseender var fransk i Smag og Udvikling og ved enhver Lejlighed stillede sig fjendtligt overfor Tyskland, har Eminescu udviklet sig under stærk tysk Indflydelse, han begynder som fuldblods Romantiker, og i sine noget konventionelt sværmeriske Skildringer af den fredlyste, drømmende Natur minder han baade

om Eichendorff og Rückert. I de senere Digte, der delvis er holdte i Folkevisetone, bliver hans Naturopfattelse langt mere selvstændig, mere udpræget personlig; han forstaaer paa en ejendommelig betagende Maade at levendegøre Naturen med dens mystiske, mylrende Liv: Skoven bliver en mægtig Hersker, der fører Sol og Maane i sit Skjold, Hjortene ere hans Hofmænd, og Harerne hans Løbere, Nattergalene synge for ham og Kilderne fortælle ham Æventyr. Det er dog kun, naar Eminescu besynger Naturen, at hans Hjerte kan føle Glæde og Ro; overfor Menneskene og deres Færden, er hans Sind fuldt af Bitterhed og Had. Heine's spottende Weltschmerz mødes i ham med Schoppenhauer's Pessimisme, og hans troesforladte Fortvivlelse slaar endog ud i vild Blasfemi, som i »Rugăciunea unui Dac« (en Dacers Bøn); her er alt Opgivelse og Sønderknuselse, alt skærende Spot over Tilværelsen; der er kun ét Lyspunkt for det lidende Menneske, Haabet om den evige Tilintetgørelse. Eminescu nærer et stærkt Had til vor Tids Samfundsforhold, og det kommer kraftigt til Orde i »Imperat și proletar« (Kejser og Proletar), hvor han taler deres Sag, som fryse og sulte, skønt der er nok af Penge og Mad omkring dem; hans Proletar bliver en fnysende Anarkist, der profeterer dette fordærvede Samfunds fuldstændige Forsvinden i en stor »potop« (Syndflod); men Digteren tror ikke selv paa, at Lykken dermed vil komme ind i Verden, Formerne vil blot veksle, men Ondet bestaa, ti Menneskene skabtes, nogle til at undertrykke, andre til at undertrykkes. Vor Tid rummer for Eminescu kun Usselhed og Svaghed, han troer ikke, at Fremtiden vil blive bedre; han elsker derfor at drømme sig tilbage til de stolte Dage, da Heltekongen Mircea sejrrikt modstod Tyrkernes Vælde, eller han henlægger sit Drømmeland i de lyse og lykkelige Tider, der »tænkte i Æventyr og talte i Digt«. Saasnt han saaledes er kommet bort fra Virkeligheden, forstummer hans vilde Trods, der kommer Ro og Mildhed i hans Sind, og han finder de fineste og ømmeste Ord, naar han tolker sine Følelser for en elsket Kvinde, »den vidunderlige med de store Øjne og de kølige Hænder«, — men skuffet og bedraget i sin Kærlighed flammer atter Had og Fortvivlelse op i ham.

Eminescu er Føreren i den moderne rumænske Litteratur; omkring ham har fylket sig en hel Skare yngre Forfattere, af hvilke flere har lagt et ubestrideligt Talent for Dagen i de mange forskellige Opgaver, paa hvilke de har prøvet deres Kræfter. Dog, hvor hele denne seneste Litteraturbevægelse fører hen, og hvilken Betydning, den faar for Landets Aandsliv, kan man endnu ikke dømme om.

Til Slut nogle Ord om den videnskabelige Litteratur

MIHAIL COGĂLNICEANU.

i Rumænien. Det vil efter det foregaaende staa klart, at Landet ikke frembød nogen gunstig Jordbund for videnskabelige Studier; det skortede vel ikke paa Flid og Skrivelyst — tværtimod, men paa Kritik og Metode, og meget af den Videnskab, der er produceret lige op til vore Dage, er værdiløst. Dog ved Siden af den megen Tarvelighed træffes enkelte Navne, der er en Ære for Landet. Fremfor alle maa *Mihail Cogălniceanu* (1817—

1891) nævnes; han er en af det nyere Rumæniens betydeligste Mænd og har udfoldet en ligesaa alsidig som frugtbringende Virksomhed. Han var foruden Historiker og Filosof tillige Politiker og Nationaløkonom, han gik i Spidsen for en Mængde Reformer og havde en væsentlig Del i, at Zigeunernes Slaveri blev ophævet. Han har grundlagt flere videnskabelige Tidsskrifter og skrevet en Mængde større og mindre historiske og politiske Afhandlinger. Hans Hovedværk er en samlet kritisk Udgave af alle ældre rumænske Krøniker og andre historiske Tekster (under Titelen »Cronicile României«). Ved Siden af

Cogălniceanu maa nævnes hans jævnaldrende Ven *Jon Ghica* (f. 1817), der i flere Aar var ansat ved den videnskabelige Højskole i Jassy, hvor han docerede Matematik, Geologi og Nationaløkonomi og fik stor Indflydelse paa den studerende Ungdom. Efter Revolutionsaaret lagde Politikken paa mange Maader Beslag paa hans fremragende Ævner; han var Fører for det antirussiske Parti, der styrtede Bibescu, og blev derefter Rumæniens Repræsentant i Konstantinopel, udnævntes 1856 til Guvernør paa Samos og har senere gentagne Gange været Minister og Konsejlpræsident. Af hans Forfattervirksomhed maa særlig fremhæves hans »Convorbiri economice«, der ved sine indtrængende Undersøgelser af Rumæniens Hjælpkilder og skarpe Kritik af mange skæve Forhold fik uvurderlig Betydning for Landets Udvikling.

JON GHICA.

Af andre Navne kan endnu anføres Historikerne *Nicolae Bălcescu* (1819—1852), hvis Hovedværk er »Istoria Românilor sub Mihaiu Viteazul«. *Eudoxiu Hurmuzachi* (1812—1874), Udgiver af det fortjenstfulde Samlerværk »Documente privitoare la Istoria Românilor«, *Grigorie Tocilescu* (f. 1846), *A. D. Xenopol*, *C. Esarcu*, o. a. Arkæologen *Alexandru Odobescu* (1834—1895), Filologen *B. P. Hâsdeu* (f. 1836), Udgiver af det store Lexikon »*Etymologicum magnum*« og Forfatter af talrige filologiske

og historiske Arbejder, og hans Discipel *Jon Bianu*, Akademiets Sekretær og fortjenstfuld Litteraturhistoriker, *Şaineanu*, *Lambrior*, *Tiktin*, *M. Gaster*, o. s. v.

Udsigt over Værker, der giver en samlet Fremstilling af Epoker i den rumænske Litteraturs Historie.

É. Picot, Coup d'œil sur l'histoire de la typographie dans les pays roumains au XVIIe siècle. Paris 1895. — A. Densuşianu, Istoria limbii şi literaturii române. Jasi 1894. — G. Adamescu, Noţiuni de istoria limbii si literaturii rominesti, Bucuresti 1896. — W. Rudow, Geschichte des Rumänischen Schrifttums. Wernigerode 1892. — T. Maiorescu, Critice. Bucuresti 1874. — J. Bianu, Despre cultura si literatura româneasca în secolul al XIXlea. S. St. 1891. — Rumänische Dichtungen, deutsch von *Carmen Sylva*. Herausgeg. mit weiteren Beiträgen versehen von Mite Kremnitz. Leipz. 1881. — Om Folkelitteraturen se: *M. Gaster*, Literatura populară română. Bucuresti 1883. — *Kr. Nyrop*, Romanske Mosaiker, S. 79—112. Kbh. 1885.

